

בביאור "אין נמנין על הבהמה ביום טוב" בבבלי ובירושלמי

YESHIVA UNIVERSITY
TORAH MITZION
BEIT MIDRASH
זכרון דוב

אליעזר דיינה, ediena@torontotorah.com

א. תפארת ישראל (בועז) מסכת ביצה פרק ג משנה ו

אמר המחבר משנה ו' ומשנה ז' משניות חמורות הן לעיני הכהות, דהרבה יש לדקדק בהן לע"ד. א כיון דהך דאין נמנין על הבהמה, בפסוק דמים מיירי, כדקאמר בש"ס, א"כ ל"ל דנקט נמנין כלל, הול"ל אין פוסקין דמים לטבח ביו"ט. ב' דקאמר אבל נמנין עליה מעיו"ט. מה קמ"ל פשיטא דמותר לפסוק דמים בחול. ג' בבא דמשנה ז' דלא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר וכו' מיותר לגמרי, דכבר שמעינן מרישא דאין נמנין וכו'. ד' דקאמר לא יאמר לטבח שקול לי בדינר. הרי לשקול גם בלי פיסוק דמים אסור, ול"ל תרתי. ובקצת נוסחאות כתוב מכור לי וכו', אבל בירושלמי ובבבלי וברי"ף ורא"ש בכולן הגירסא שקול לי וכו'. ה' כיון דבבא דאין נמנין, ובבא דלא יאמר לטבח שקול לי, שניהן ממש מענין א', למה הפסיק התנא בין הדבקים עם ב' הבבות דמשקל והשחזה. ו' בש"ס קאמר אמתניתין דאין נמנין, מאי אין נמנין. וכו', היכא עביד. מביא ב' בהמות וכו', הרי משמע ודאי דשאלת הש"ס היכא עביד, אסיפא קאי, דשוחטין ומחלקין ביניהן, וקשה למה לו כולי האי להביא ב' בהמות, הרי סיפא מיירי שכבר נמנו עליהן מעיו"ט, וכדחתי להדיא במתניתין, אבל נמנין עליהן מעיו"ט. הן אמת דמרש"י נראה דקו' הש"ס היכא עביד היינו היכא דלא נמנו מעיו"ט. וטפי נראה דרש"י לא גרס כלל במתניתין אבל נמנין עליה מעיו"ט, דהרי רש"י ציין במתניתין אבל שוחטין וכו'. אבל אנן מחוייבים להבין דברי רבותינו בש"ס גם לפי גרסתינו, שנתקבלה כמטבע עובר לסוחר בכל הדפוסין, ועי' ברי"ף ור"ן. ואפן כה וכה אל רבותי המפרשים, והנה אין דורש ואין מבקש למיעוט ידיעתי שרים עצרו במילין ויניחוני כשה תועה על הרי בשמים, כי לא הניחו לנו רבותינו דבר להניח שבר רעבון בתינו, ואיך במאורות צפעוני גמול ידו הדה. ואני בעניי עיני לשמים נטלית. והנה נפתחו השמים ואראה מראות אלהים, והנה עוז בידו גבורה בימינו, וישלח יד ויתמכני בימין צדקו לפרש כיד ה' הטובה עלי, ברוך אתה ה' פוקח עברים עורים]:

ב. ירושלמי ביצה פרק ג הלכה ו

הא להוסיף מוסיפים היו חמשה נעשין עשרה תני לא יאמר אדם לחבירו הרי אני עמך בסלע הרי אני עמך בשקל אבל אומר הוא לו הרי אני עומד למחצה לשליש ולרביע

ג. הערות הגרי"ש אלישיב כאן

במשנה, אבל נמנין עליה מערב יו"ט. לכאורה תמוה מה חידוש איכא אם נמנה עליה מעיו"ט, ועי' ירושלמי שמפרש דאין נמנין ביו"ט היינו דאסור להשתתף ביו"ט בבהמה כדי שיטול כ"א חלק ממנה דאושא מילתא, אבל נמנין מעיו"ט דאם נמנו כבר מעיו"ט ע"ז מותר להוסיף ולשתף גם אחרים באותה בהמה. אמנם בסוגיין מבואר דלא כהירושלמי, דמבאר בגמ' דאין נמנין היינו דאין פוסקין דמים ומשמע דבלא פיסוק שרי, וא"כ גם מאי דקאמר דנמנין מעיו"ט היינו דפסקו עליה דמים, ויש להקשות מה חידוש איכא בזה דפשיטא דאם פסק דמים מעיו"ט שרי. והצל"ח מבאר דהחידוש בזה דמיירי בפוסק דמים באופן שאי"ז ודאי שיקנה ממנו אח"כ, אלא דאומר לו דאם ירצה בשר יתנו לו באותם דמים שסיכמו מעיו"ט, (ועי' ביאור"ל ת"ק ס"א).

ד. ציון לנפש חיה כאן

משנה אין נמנין וכו'. יש לדקדק מהו הכוונה באמרו לכתחלה וגם מה שסיימה המשנה אבל נמנין עליה מערב י"ט הוא לכאורה משנה שאינה צריכה דפשיטא דמערב י"ט מותר. ונראה דכוונת המשנה להתיר מערב י"ט אפילו לא נגמר המקח לחלוטין רק עמד מערב יו"ט אצל הטבח ואמר אם אצטרך למחר בשר תתן לי בהמה זו בכך וכך דמים ומותר ללקחה מן הטבח ביו"ט על אותו פיסוק שפסק מערב י"ט, וזהו כוונת רישא דמתניתין אין נמנין לכתחלה דהיינו שהתחלת הכל יהיה ביו"ט אז הוא אסור, ועיין בדברינו לקמן במשנה לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר.

ה. פירוש המשנה להרמב"ם כאן (ע"פ תרגום אבן תיבון, מובא במאירי)

אין נמנין ר"ל שלא יפסיק דמים ביו"ט ויאמר זאת הבהמה בעשרה פשיטי' בדרך משל נקח אותה עשרה בני אדם פשיט לכל אחד

ו. פירוש המשנה להרמב"ם כאן (ע"פ תרגום קאפח)

אין נמנין, שאין פוסקין דמיה ביום טוב, כגון שיאמרו בהמה זו בעשרה זוזים נקחנה לעשרה אנשים זוז לכל אדם.

ז. רמב"ם הלכות יום טוב פרק ד הלכה יט

דברים רבים אסרו ביום טוב משום גזירת מקח וממכר, כיצד אין פוסקים דמים לכתחלה על הבהמה ביום טוב אלא מביא שתי בהמות שוות זו לזו ושוחטין אחת מהן ומחלקין ביניהן ולמחר יודעין כמה דמי השנייה וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו, וכשהן מחלקין ביניהן לא יאמר זה אני בסלע ואתה בשנים שאין מזכירין שום דמים אלא זה נוטל שלישי וזה רביע.

ח. ערוך השלחן סימן תק סעיפים א, ב וה

דבר ידוע שמקח וממכר אסור ביו"ט כמו בשבת ולכן כשקונה בשר מן הטבח ביו"ט לא יפסוק דמים על המקח כגון שיאמר לו תן לי בשר בסלע או בשתיים דהוי מקח וממכר גמור ואפילו יאמר לו הריני שותף עמך בסלע או בשתיים דאין זה לשון מקח כלל מ"מ כיון שמזכיר לו סכום מעות ממילא דהוי כמקח וממכר ואסור כללו של דבר שהזכרת מעות אסור לגמרי אפילו בלא לשון מקח ובלא משקל: וכיצד קונים אומר לו להטבח תן לי חלק שלישי או רביע מבהמה זו או אם יש בעיר שם ידוע לחלק כגון שקורין ה' ליטרות חלק יכול לומר לו תן לי חלק או חצי חלק או שני חלקים ויתן לו בלא משקל אלא באומדנא ובלא פיסוק דמים ואחר החג ישלם לו כפי המקח שיאמר הטבח או כפי המקח העומד בעיר וגם יכול הטבח להקל על עצמו משא המקח לאחר יו"ט אם יש כמה בעלי בתים שרוצים ליקח בשר מבהמה זו חלקים שוים יעמיד להם שתי בהמות שוות ויאמר להם זו כזו וישחוט האחת ויחלקה ביניהם ולמחר שמין השנייה כמה היא שוה וגובה מהם מהראשונה כפי שומת השנייה ואם נשאר בשר שמין הנשאר והמותר ישלמו לו שוה בשוה ואסורים לומר לו מה שאתה נוטל בעד זו למחר ניתן לך בעד זו דזהו ג"כ כמקח וממכר [מג"א סק"ב] אלא זו כזו ולא יותר:...

ודע דמקור כל הדינים שנתבארו הוא ממשנה דפ"ג [כ"ז]: דתנן אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביו"ט אבל נמנין עליה מעיו"ט ושוחטין ומחלקין ביניהם ואמרינן בגמ' מאי אין נמנין אין פוסקין דמים ביו"ט ע"ש כלומר דלא תימא דביו"ט אין נמנין כלל ליקח בשר אפילו בלא פיסוק דמים דוודאי למנות חבורות ליטול בשר מותר אפילו ביו"ט אלא פסיקת דמים אסור ביו"ט רק בעיו"ט אבל בירושלמי [פ"ג הל' ו'] אומר הא להוסיף מוסיפין היו חמשה נעשין עשרה ע"ש מבואר להדיא דאוסר לעשות חבורה ביו"ט לקניית בשר ועשיית החבורה צריך להיות מעיו"ט ורק ביו"ט יכולין להוסיף על החבורה ואין זה דרך הש"ס שלנו ומ"מ הרשב"א חש לה [עפר"ח]:

ט. קרבן העדה על הירושלמי שם

מתני' אין נמנין. אין פוסקין דמים להיות שנים ג' בני אדם אומרים בהמה זו בג' דינרים דינר לכל א': ושוחטין ומחלקין ביניהן. למחצה לשליש ולרביע ואין מזכירין פיסוק דמים אלא מביא שתי בהמות שוות ושוחט אחת מהן ולמחר שמין השנייה:...

גמ' הא להוסיף מוסיפים. אם כבר נמנו עליה בני אדם מעיו"ט מותרין להוסיף ביו"ט כגון שהיו ה' מותר להוסיף עשרה כיון שאינו מזכיר פיסוק דמים אלא אומרים להם שהן יתנו המחצה מה שנתנו הן: